

וישלח

שינה מ„מחויאל“ (בוא"ו) ל„מחייאל“ (ביו"ד) – ולא עמד רש"י לתרץ שינוי זה.

ומפורש שיטה זו בהראב"ע שכתב „אל תבקש דקדוק בשמות“, „השמות אינם נשמרים כמו הפעלים“, היינו שאין לדייק באותיות ונקודות השם, דאין הכרח שיהיו בדיוק בהתאם לטעם השם. ועפ"ז אין להקשות על שינוי השם מ„פניאל“ ל„פנאל“ (וכפי שמביא עוד דוגמאות שהכתוב משנה קצת (בכתיבת) השם במקום א' לחבירו).

אבל לכאורה קשה לתרץ כן בנדוד, דאף שאין הכתוב מדייק בשמות, וכנ"ל השינוי מ„מחויאל“ ל„מחייאל“ (וכהנה רבות) – הרי יש חילוק גדול בין סתם שמות שנזכרו בקרא (מבלי לפרש טעם השם), שבזה י"ל שאין דיוק בשמות אלו – לנדוד, שהכתוב מפרש טעם השם, שבשמות אלו ס"ל לרש"י שיש לדייק באותיות השם כפי האפשרי, שיבחרו תיבה שפירושה הוא בהתאם מדויק לטעם השם. וכפ"ש עה"פ, „ויקרא את שמו נח לאמר זה ינחמנו גו“, „ינח ממנו את עצבון ידינו כו' ואם לא תפרשהו כך

א. „ויקרא יעקב שם המקום פניאל כי ראיתי אלקים פנים אל פנים גו' ויזרח לו השמש כאשר עבר את פנאל גו'“. וכבר עמדו במפרשים על השינוי שבכתוב, ששינה שם המקום מ„פניאל“ (ביו"ד) ל„פנאל“ (בוא"ו).

ולכאורה צ"ע בפרש"י עה"ת, שלא ביאר ענין זה בפירושו.

[וכמשנ"ת כמה פעמים, שדרכו של רש"י בפירושו עה"ת ליישב כל שאלה המתעוררת בלימוד המקרא, כדמוכח מזה שבכ"מ בפירושו כ' רש"י על ענין מסויים „איני יודע“ (וכיו"ב), שמזה מובן, שבשאר כל המקומות שיש קושי, לכאורה, בקרא, ורש"י סתם ולא כ' „איני יודע“, ה"ז משום שלשיטתו אין זו שאלה הדורשת ביאור בפשט, או שהשאלה מיושבת כבר ע"י פרש"י שלפנ"ז].

והנה לכאורה יש לומר, שע"ד הפשט אין שאלה זו דורשת יישוב, כי אין מדייקין בשמות. וכדמוכח לכאורה מהא דמצינו שינוי כעין זה גם לעיל בפ' בראשית – „ועירד ילד את מחיאל ומחייאל ילד את משותאל“, שהכתוב

(1) פרשתנו לב, לא-לב.

(2) בחיי, אלשיך, אוה"ח ועוד.

(3) ובפרט שכך נשאר שמו גם אח"כ (ס' שופ' ט"ס ח, ח"ט. יז), כמ"ש באוה"ח כאן [ומ"ש באוה"ח שרק יעקב לבד קראו פניאל, משא"כ „כל חוץ ממנו ואפי' דבר תורה תקראו פנאל“ – הא גופא טעמא בעי, למה שינו את השם (ורק באות אחת)?].

(4) פרשתנו לה, יג. ובכ"מ – נסמנו בלקו"ש

ח"ה ע' 1 הערה 2.

(5) ד, יח.

(6) ראה גם פ' ר"ש בן חפני גאון (ירושלים,

תשל"ט) פרשתנו כאן.

(7) פינחס כו, יב.

(8) שמות ב, י – גבי שם משה (שלא נקרא

„משוי“). וראה לקמן הערה 12.

(9) בפ' פינחס שם. וראה גם פ' ר"ש בן חפני

גאון (הנ"ל הערה 6) לייגש מו, י.

(10) ראה גם לקו"ש חכ"ה ע' 65 ובהערה 24

שם.

(11) בראשית ה, כט.

הי"י. ולפום ריהטא נראה שכוונת רש"י כמ"ש הראב"ע (ועוד מפרשים¹⁸) שם, ש"חיה נופל על לשון חיי" כי הוי"ו והוי"ד מתחלפים.

וא"כ גם בנדוד" לא קשה, כי "פניאל" ו"פנאל" אינו שינוי אמתי, כיון שהוי"ד והוי"ו מתחלפים.

אבל בלשון רש"י שם מובן, שאין כוונת רש"י (כמפרשים הנ"ל) שהוי"ד והוי"ו מתחלפים – שהרי ענין החילוף לא נזכר ברש"י שם¹⁹ – אלא שזהו ע"ד החילוק בין תיבת ה"י" ו"הוה" (כהדוגמא שבפרש"י שם):

הפירוש של תיבת ה"הוה" (בכתוב, מה הוה לאדם) הוא – תיבת ה"י" בתוכן הוה, ד"הי" הוא לשון עבר, ו"הוה" הוא לשון הוה [וע"ד מ"ש²⁰ "הנה יד ה' הוי" במקנן גו", ובפרש"י "לשון הוה, כי כן יאמר בלשון נקבה על שעבר היתה ועל העתיד תהי' ועל העומד הוי' כמו עושה רוצה רועה", וכן בלשון זכר, ד"על ה' עומד" אמרינן "הוה"²¹].

וזהו גם הטעם לשם "חיה", כי היא היתה אם כל חיי, דזה ששם "חיה נופל על לשון חיי" הוא לפי ש"חיה" ו"חיי" הם

(18) ראה מדרש לקח טוב שם. מושג זקנים. ועוד.

(19) וכמ"ש בגי'א שם, כי אותיות אהוי' מתחלפ' פים" (וכ"כ באמרי שפר שם). וראה גם רש"י חוקת (כא, יד) "את והב, כמו את והב". ובכמה מפרשים (באר מים חיים (לאחי המהר"ל) ובאר יצחק) שכוונת רש"י כי אותיות אהוי' מתחלפות. וראה מדרש לקח טוב ורשב"ם שם.

(20) ע"ד לשונו כמ"א, שכל האותיות שמו' צאיהם ממקור אחד מתחלפות זו בזו" (רש"י קדושים יט, טז. וראה רש"י ח"ש כה, ג). וראה רש"י נשא ו, כ) בענין חילוף אותיות ע"י א"ת ב"ש.

(21) וראה ט, ג.

(22) ראה באר יצחק על פרש"י שם.

אין טעם הלשון נופל על השם ואתה צריך לקרות שמו מנחם" הרי דס"ל ש- מדייקין בשמות שיהיו בהתאם מדויק לטעם השם, שלכן א"א לומר ד"נח" הוא שם מקוצר מתיבת "נחמה" אלא הוא לשון "ניח"¹².

וכיון שכן תמוה: לאחר שכתוב מפרש טעם השם "פניאל" – "ראיתי אלקים פנים אל פנים" ("פניאל" – "פני אל"), מה מקום לשנות השם ל"פנאל"?

[ואע"פ שגם בשמות שנתפרש טעמם בקרא אין מוכרח שאותיות השם תהיינה בדומה ממש לאותיות שבטעם השם, ומספיק שהם דומים באותיות העיקריות (כמוכח משמות השבטים¹³ ועוד) – עדיין אין זה מתרץ השינוי שבכתוב כאן, ד- לאחר שכתב קרא שם המקום "פניאל", שהוא בדיוק כטעם השם, מה מקום ל- שנות ל"פנאל" (שבו אין משמעות הטעם ברורה)].

ב. לכאורה יש לומר, שהשינוי מ- "פניאל" ל"פנאל" אינו שינוי אמתי, כי אות יו"ד ואות וי"ו מתחלפות זע"ז¹⁴, וכ- דמצינו לעיל (כפ' בראשית¹⁵) גבי שם "חיה" – "ויקרא האדם שם אשתו חוה כי היא היתה אם כל חיי", ובפרש"י "חיה, נופל על לשון חיי שמחי' את ולדותי"¹⁶, כאשר תאמר מה הוה לאדםי בלשון

(12) משא"כ להראב"ע שם בפ' הב' (ומסיים "כי העברים ישמרו הטעמים ולא המלות". ועיין בארובה ראב"ע יתרו כ, א. ואתחנן ה, ה).

(13) ראה בארובה בזה לקו"ש ח"י ע' 93 ובהערות שם.

(14) דאותיות אהוי' מתחלפים (ראה ראב"ע שמות ג, טו) ובהידתו הנדפסת בהקדמת פירושו עה"ת. ובכ"מ. וראה הערה 19.

(15) ג, כ.

(16) ראה לקמן הערה 23.

(17) קהלת ב, כב.

ואין רש"י צריך לפרש טעם החילוק בין שימוש הו"ד ושימוש הו' בבי' ה' שמות ד, "פניאל" ו, "פנואל" – כי מובן הוא מהכתוב עצמו:

בטעם השם "פניאל" נאמר, "כי ראיתי אלקים פנים אל פנים", ונמצא ששני "פנים" יש כאן, פני יעקב ופני האלקים. ועפ"ז מובן בפשטות, שב' השמות הם על אותו המאורע, אלא שבהיות יעקב במקום שבו ראה פני האלקים, קרא המקום "פניאל" על שם "פני אל", ואילו "כאשר עבר" מן המקום, נקרא "פנואל" על שם פניו (של יעקב) שראו אלקים – "פנו אל" [ד, "פנו" נופל על לשון "פניו", כאילו נאמר "פני (אל) אל-ל"].

ופירוש זה מתאים גם עם הפירוש הפנימי בכתוב זה, דהנה מבואר באוה"ת להצ"צ²⁵, ד"פניאל כי ראיתי אלקים פנים אל פנים" הוא כענין מה שנאמר²⁶ "לך אמר לבי בקשו פני את פניך הו"י אבקש", שהיא העבודה מצד פנימיות הלב, שבה מתגלית בחינת "פניך הו"י", הפנימיות שלמעלה, להיות בגילוי "פנים אל פנים".

ונמצא שיש כאן שני ענינים: "בקשו פני" – שהקב"ה "מבקש" את הפנימיות האדם, ו"את פניך הו"י אבקש", שהאדם מבקש ונמשך להפנימיות דלמעלה. והם הם שני הענינים ד, "פניאל" ו, "פנואל", הפנימיות דלמעלה (פני אל) ופנימיות הלב שלמטה (פנו אל)²⁷.

(25) פרשתנו רמ, ב ואילך. שם כרך ה' תתעה, ב ואילך. וראה גם פלח הרמון פרשתנו (צה, סע"ד ואילך).

(26) תהלים כו, ח.

(27) ראה אוה"ת שם רמב, א (בכצע"ג). שם כרך ה' תתע, סע"א ואילך (ושם, ד, "פנואל" היינו "פנו אליו ית", ולכאורה מפרש "פנו" מלשון "פני", שהאדם פונה אליו ית'. וראה לקמן בפנים ס"ד וס"ו]. וראה פלח הרמון שם (צו, ג"ד).

שורש אחד, והשינוי בין הו"ד והו"י הוא רק בשימוש התיבה (ע"ד "הי" ו- "הוה")²⁴.

והטעם שלא הסתפק רש"י בהפי' שה- יו"ד והו"י מתחלפים, י"ל, שהוא בהתאם לשיטתו הנ"ל דכאשר נתפרש בכתוב טעם השם, יש לדייק כפי האפשרי ש- אותיות השם תהיינה בדיוק ממש כטעם השם.

ועפ"ז צריך ביאור בנדוד, דכיון ש- לשיטת רש"י יש לדייק בשמות כפי האפשרי, אי"כ [גם את"ל ששם פנואל נופל על לשון] "ראיתי אלקים פנים אל פנים" (פני אל), כי הו"י והו"ד מתחל- פים, מ"מ מדוע משנה הכתוב מ"פניאל" ל"פנואל" (שאינו בדיוק)?

ג. ויש לומר, שגם "פניאל" ו, "פנואל" הוא ע"ד א ד, "הוה נופל על לשון חו", ד, "פניאל" ו, "פנואל" היינו הך, כי החילוק בין הו"ד והו"י אינו בעיקר התיבה אלא רק בשימוש התיבה.

(23) ועפ"ז יש לבאר זה שרש"י מוסיף שם "נו" פל על לשון חו" שמח' את ולדותי" – דלכאורה, הרי מפורש בכתוב שטעם השם הוא לפי ש,הוא היה אס כל חו", ולמה הוצרך רש"י להוסיף ש- מח' את ולדותי" (וראה באר מים חיים [לאחי המה- ר"ל] ובאר בשדה על פרש"י שם)?

אלא יש לומר

[נוסף על פשטות הענין, שבוה מתורץ הטעם שנקראה "הוה" ש,נופל על לשון חו" (בתוספת ה"א, "לא חו", ד,ח"י" היינו מילדת, ש,מח' את ולדותי", ועד"ז נקראת ה"אס", "אס כל חו") בשם "חו" – הנה עוד זאת]

שבוה יומתק הטעם שנקט "הוה" באות ו' (ולא "חו", המורה על ענין הוה ותמידי ע"ד תיבת "הוה"), ולכן מפרש "שמח' את ולדותי", ולא רק

(24) ולהעיר מחזקוני בראשית שם "הוה, לשון חיות, מגזירת ה' הוה".

על עשו [לא רק על „שרו של עשו“ הרוחני, אלא על עשו כפשוטו] קרא ה- מקום פנואל בו שכבר נמשך בהתגלות.

ויש לומר, שחילוק זה בין „פניאל“ (ביו"ד) ו„פנואל“ (בוי) מתאים גם עם החילוק שבפירוש ב' תיבות אלו – „פני אל“ או „פנו אל“: „פני אל“ היינו הפנימיות דאלקות, היינו האור האלקי שלמעלה מן העולם; ו„פנו אל“ – מלשון פניני נטו – היינו כפי שהאור האלקי „פונה“ (נוטה) ונמשך מלמעלה למטה להאיר בעולם.

ובפשטות נראה, שפירוש זה ב„פנו אל“ הוא היפך מפירוש הנל (ס"ג) ב- „פנואל“ שקאי על פנימיות הלב-דהאדם (ה„מבקשת“ הפנימיות דלמעלה, „פניד הוי“), שהרי לפירוש זה קאי על ההמש- כה למטה בעולם.

אבל כיון שב' השמות „פניאל“ ו- „פנואל“ הם של מקום אחד, מסתבר לומר, שלכל הפירושים, גם השם „פנו אל“ שייך להעבודה שמצד פנימיות הלב.

ה. ויובן זה בהקדם השאלה בפירוש הנל ב„פניאל“, דקאי על העבודה מצד פנימיות הלב שבה מתגלה הפנימיות דאלקות („פניד הוי“) – דלכאורה, כיצד מתאים פירוש זה עם הפירוש הפשוט בכתוב, ש„ראיתי אלקים פנים אל פנים“ קאי על מלחמת יעקב עם „שרו של עשו“, שאין הם רק שני פירושים שונים והפכיים³³, אלא תנועות בעבודת ה', הפכיות מן הקצה אל הקצה.

ד. והנה באוה"ת שם³² יש עוד פירוש בהשינוי מ„פניאל“ ל„פנואל“, ד„פניאל“ היא עצם העבודה שמצד פנימיות הלב כנל, וזהו גם מה שנאמר „פניאל“ ביו"ד, כי ההתקשרות והדביקות עם הפנימיות דאלקות קשורה עם ביטול מציאות ה- תחתון, עד שלא נשאר ממנו אלא נקודה בעלמא, בדוגמת הנקודה דאות יו"ד; אמנם תכלית העבודה היא – להמשיך אלקות בעולם, וזהו שלאחר „פניאל, כי ראיתי אלקים פנים אל פנים“, בא הענין ד„ויורח לו השמש כאשר עבר את פנו אל“, בוא"ו, שהוא המשכת אלקות בעולם (כידוע דאות ו' „מורה על (וציורה) המשכה מלמעלה למטה“³⁴).

ופירוש זה, ד„פנואל“ בוא"ו מורה על ההמשכה למטה בעולם, מתאים עם פירוש הבחיני³⁵ בטעם השינוי מ„פניאל“ ל„פנו אל“, ד„בהיות מחשבתו משוטטת בענין המלאך קרא את שם המקום פניאל ביו"ד לרמוז על המלאך הזה שהוא העשירי במעלות המלאכים הנקראים אישים³⁶ ו- כאשר עבר את המקום ההוא ונתפשט מן המחשבה הזאת חזר כבתחילה להרגשות העולם הזה שהוא שש קצוות על כן הזכיר פנואל ביו"ו“.

ועד"ז פירש הרב המגיד³⁷, ד„מתחילה כשגבר יעקב [על] שרו של עשו עדיין לא ה' התגלות [בעולם]. . כתיב פניאל ביו"ד, בנעלם, ואח"כ כתיב ויורח לו ה- שמש כאשר עבר, דהיינו שעבר המשכה שנית להתגלות וה' לו כח שיגביר ידו

(28) ראה אוה"ת שם רמב, ב ואילך. וראה שם כך ה' תתפא, א"ב. וראה סה"מ עת"ר ע' צא. וראה ע"ד הקבלה לקוטי לוי"צ אגרות קודש (ע' רכא"ב). ויעד.

(29) ל' אדה"ז בתניא אגה"ת פ"ד (צד, ב).

(30) פרשתנו לב, ל (בסופו).

(31) וראה גם רמב"ם הל' יסוה"ת פ"ב ה"ו.

(32) בספרו אור תורה פרשתנו עה"פ.

(33) ראה תוס' השלם (ירושלים, תשד"מ) פרשתנו כאן (אות ד'), „ולכשעבר קראו פנואל כלומר לבני אדם פנו אל אותו מקום“.

(34) ראה תו"א פרשתנו ד"ה ויאבק, שמלחמה זו (דשרו של עשו עם יעקב) היא מלחמת הס"מ בסטרא דקדושה. ע"ש.

ויש לומר, שהתיווך בין הפירוש ה־פנימי והפירוש הפשוט ב"פניאל", מובן ע"פ הביאור הפנימי בשני השמות "פני־אל" ו"פנואל", דלאמיתתו הרי הם ענין אחד (כשם שהם שמות למקום אחד), כי אין השינוי בין ה' לוי שבשם זה עושה שינוי וחילוק בתוכן השם.

ו. הסברת הענין:

זה שאות יו"ד שהיא נקודה בלבד, ואות ו' המורה על המשכה מלמעלה למטה, הם שני הפכים זמ"ז – שהביטול דאות יו"ד מורה על הגילוי דפנימיות האלקות, שמצדה אין מקום לשום דבר בלעדו ית', ואילו הו' מורה על האור ה־אלקי כפי שנמשך מלמעלה למטה בתוך גדריו העולם – ה"ז רק מצד ה"גילויים" דאלקות, שהתגלות דפנימיות האלקות היא למעלה מגדר העולמות (ופועלת בהם ביטול, נקודה דאות יו"ד), ורק ה־התגלות המצומצמת של האור האלקי נמשכת במציאות העולמות (והיא הנרמזת באות וי"ו):

אבל מצד הפנימיות והעצמיות ד־אלקות, כפי שהוא ית' למעלה מהגדרים ד"מעלה" ו"מטה", הרי הוא נמשך בכל מקום בשווה, למטה כמו למעלה. ואזי אין חילוק בין הביטול דאות י' לההמ־שכה דאות ו', שהביטול דאות יו"ד, שהוא ביטול מוחלט (מצד התגלות ה־אלקות שלמעלה מן העולמות), נמשך במציאות העולם עצמה, חיבור דאות יו"ד ואות ו'.

ויש לומר, שענין זה נרמז בפירוש שני השמות "פניאל" ו"פנואל" – "פני אל־ל" ו"פנו אל־ל":

עה"פ³⁶, ונתתי פני בכס" פרש"י, כמו

דהנה החילוק בין העבודה שמצד חיצוניות הלב הקשורה עם החיצוניות דאלקות, להעבודה ד"בקשו פני את פני הוי' אבקש", הוא:

העבודה מצד חיצוניות הלב, קשורה עם ההתבוננות בגדלות הא־ל כפי שבאה לידי ביטוי בבריאת העולמות, "מה רבו מעשיך ה'" ו"מה גדלו מעשיך ה'", שזהו ענין החיצוניות דאלקות, היינו כפי ש־הקב"ה מצמצם את עצמו כביכול לברוא את העולמות ולהחיותם, שזוהי השפלה לגבי הקב"ה עצמו: אך ישנה עבודה נעלית יותר, שהאדם "מבקש" את הפני־מיות דאלקות, פנימיותו של הקב"ה כפי שהוא ית' למעלה מכל העולמות – "ולגדולתו אין חקר", שהתגלות הפני־מיות דאלקות היא בפנימיות הלב וה־נשמה.

והנפק"מ בעבודה בפועל – דכאשר האדם "מבקש" ומגלה רק את החיצוניות דאלקות, שמצד בחינה זו יש תפיסת מקום לעולמות, הרי עבודתו היא בדרך מלחמה, שצריך להתגבר על המניעות ועיכובים, הן מבפנים (מצד יצרו הרע כו') והן מבחוץ, עד שמצליח לנצחם כו': משא"כ כאשר מתגלה אצלו "פניך הוי'", הפנימיות דאלקות שלמעלה מהעולמות, ה"ה בתכלית ההתקשרות והדביקות בו ית', באופן שאין שייך אצלו שום מונע ומעכב.

ועפ"ז, כיצד מתאים הפירוש הנ"ל ב"ראיתי אלקים פנים אל פנים", דקאי על העבודה מצד פנימיות הלב שבה מתגלה "פניך הוי'", עם הפירוש הפשוט דקאי על מלחמתו של יעקב עם שרו של עשו (באופן של "ואבקש³⁵ איש עמו", בדרך התאבקות זע"ז)?

(36) בחוקתי (כו, יז), בפי' השני מ"אגדת תרי"ב" (משא"כ בפי' הא' שם "נתתי פני, פנאי שלי פונה אני כו'". וראה הערה 38).

(35) פרשתנו לב, כה. ובפרש"י שם "לשון ויתקשר... שכן דרך שנים כו'".

למטה כמו למעלה, חיבור דאות יו"ד ואות ו' כנ"ל.

וזהו גם התיווך בין שני הפירושים ב"פניאל" – העבודה שמצד פנימיות הלב, ומלחמתו עם "שרו של עשו" – שאין הם שני ענינים שונים, אלא היינו הך, כי שלימות העבודה ד"בקשו פני את פניך הוי' אבקש" היא כאשר הביטול שמצד פנימיות הלב נמשך בגלוי בכל תוקפו בכל עניניו (גם בחיצוניות שלו), וכן ה' אצל יעקב, דמלחמתו עם "שרו של עשו" היתה בכח דביקותו בה' מצד פנימיות הלב, דגם כפי ש"ירד" ונמשך להתעסק עם "שרו של עשו" (להתגבר עליו ולנצחו) לא נתמעט מדרגת דביקותו וביטולו לה', שהי' בביטול מוחלט זה בכל מצב.

שזהו גם מה שנצחנו על שרו של עשו הי' באופן של "שרית עם אלקים" י, מלשון שררה, שענין ההתאבקות הי' רק מצד ה"איש" (ויאבק איש), שרו של עשו, אבל מצד יעקב הי' הנצחון באופן של "שררה", כיון שנצחנו הי' בכח דביקותו באלקות באופן ד"ראיתי אלקים פנים אל פנים", כנ"ל.

(משיחות יו"ד כסלו,

ש"פ וישלח וש"פ וישב תשמ"א)

(41) פרשתנו לב, כט.

שנאמר בטובה³⁷ ופניתי אליכם כך נאמר ברעה ונתתי פני משלו משל למלך ש- אמר לעבדיו פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם כו", שמפשוט ל' רש"י מובן, שמפרש תיבת "פני" מלשון "פני" ³⁸ (כמו ל' "ופנית"), וענינה של "פני" הנרמזת בלשון "פני" (מלשון פנים) הוא – ש- "פונה אני מכל עסקי ועוסק אני עמכם", היינו "פני" בכל מהותו ועצמותו³⁹ (של- כן נרמזת בלשון "פני", המורה על הפני- מיות והעצמיות, כפרש"י עה"פ⁴⁰ "פני ילכו" – "אני בעצמי אלך"), ש"פני" זו אינה קשורה עם צמצום כו', אלא זהו כפי שהוא ית' פונה בכל עצמותו לישר- אל.

ו"פני" זו שמצד עצמותו ית', נמשכת

(37) בחוקתי שם, ט.

(38) משא"כ ל' "פני" שבפ' אחרי יז, י' וקדושים (כ, ג) שפרש"י "פונה אני מכל עסקי כו", הרי מקדים שם "פנאי שלי", ומשמע שמפרש תיבת "פני" מלשון "פנאי" (אבל ראה גו"א שם). ועד"ז בבחוקתי שם בפי' הא', כנ"ל הערה 36.

משא"כ לפי "אגדת תו"כ" דונתתי פני" הוא כמו שנאמר בטובה ופניתי אליכם, מובן, שפירושו מלשון "פני" (כמו "ופנית", וכפרש"י שם), ולא מלשון "פנאי" (והרי בפי' זה לא הקדים רש"י "פנאי שלי". וראה באר יצחק שם. אבל ראה רא"ם קדושים שם). – וראה גם לקו"ש ח"ז ע' 322 הערה 11. וש"נ.

(39) ראה בארוכה בזה לקו"ש שם ע' 328 ואילך.

(40) תשא לג, יד.

וישלח ב

לי טובה זו שאיני צריך לה, אמצא חן . . ולא תשלם לי עתה שום גמול".

בגור אר"י פ"י שרש"י דייק להי כי "הוי למיכתב וישב עשו ביום ההוא, מאי וישב ביום ההוא עשו, אלא כך פירוש וישב ביום ההוא ומי הוא ששב – עשו ולא אנשיר".

ולכאורה גם פירוש זה צ"ע, שהרי דרך הכתובים לדבר כך, וכדמצינו ברי"ב בוי מקומות כגון דא [לדוגמא – לעיל בפ' לך לך], ויחלק עליהם לילה הוא ועבדיו, ופירש"י "לפי פשוטו סרס ה' מקרא, ויחלק הוא ועבדיו עליהם לילה".

גם אינו מובן, למה העתיק רש"י בהד"ה גם תיבת "לדרכו" – הרי אינו מפרש אלא התיבות¹², וישב גוי עשו¹³.

ולכאורה נ"ל, שההכרח של רש"י שפירוש הכתוב הוא "עשו לבדו" אינו מדויק לשון הכתוב, אלא מתוכן תיבות הכתוב (שהועתקו בהד"ה) – "וישב ביום ההוא עשו לדרכו", כדלקמן.

א. בפסוקי "וישב ביום ההוא עשו לדרכו שעירה" מעתיק רש"י את התיבות "וישב ביום ההוא עשו לדרכו", ומפרש: "עשו לבדו, וד' מאות איש ש' הלכו עמו נשמטו מאצלו אחד אחד".

וכבר שקו"ט במפרשים מנין לו לרש"י בפשוטו של מקרא שהד' מאות איש נשמטו מאצל עשו, ולא הלכו עמו. וכמו גבי יעקב, שנאמר¹⁴, ויעקב נסע סכותה" ולא נזכר ע"ד "העם אשר אתו" – (כיון שטפלים אליו) – כך גם בעשו לא חש הכתוב לפרטם להיותם טפלים אליו.

הרא"ם מחלק, דכיון שעשו ביקש מ' יעקב, "אציגה נא עמך מן העם אשר אתי", ה' צריך הכתוב לפרש שהעם לא נשאר עם יעקב, כי יעקב לא רצה טובה זו. וכבר השיגו עליו¹⁵, שדבר זה כבר מובן ממענה יעקב "למה זה אמצא חן בעיני אדוני" (וכפרש"י "למה זה תעשה

(1) פרשתנו לג, טז.

(2) כ"ה בדפוס רש"י הנפוצים. וראה לקמן

הערה 11, 13.

(3) כ"ה בדפוס רש"י הנפוצים. אבל בדפוס א' וב' דפרש"י, ובכת"י רש"י (שתח"י), ליתא תיבות אלו.

(4) שם, יז.

(5) פרשתנו לב, ח.

(6) לג, טו.

(7) ובעוד מפרשים (הואיל משה (באר היטב) ומלאכת הקודש) חילקו בין לשון "נסע" [דלשון נסיעה הוא דוקא במי שהלך עם בני ביתו – ביאורי מהרא"י (לבעל תרוה"ד) על פרש"י פרשתנו לג, יב] ולשון "וישב", אבל ראה ויצא לב, א (וישב לבד), ועוד וצ"ע.

(8) יפה תואר (השלם) לב"ר כאן (פ"ח, טו).

וראה נחלת יעקב על פרש"י.

(9) וכ"ה בהואיל משה (באר היטב). באר מים חיים (לאחי המהר"ל). דבק טוב.

בבאר בשדה על פרש"י ת"י שרש"י מדויק לה מתיבות "ביום ההוא" שלכאורה מיותרות, וע"ז פ"י שרק עשו שב ביום ההוא, משא"כ הד' מאות איש שנשמטו מאצלו לפניו. אבל פירושו צ"ע, שהרי גם בריחת ד' מאות איש היתה, "ביום ההוא" (ראה לקמן הערה 37). ועוד.

(10) יד, טו.

(11) ולהעיר, שבדפוס א' וב' דפרש"י, וכן ב' כת"י רש"י (שתח"י) לא נעתק "לדרכו".

(12) אבל מ"ש "ביום ההוא" י"ל (לפי הגו"א) שזה מדגיש שתיבת "עשו" היא שלא במקומה.

(13) ולהעיר, שבדפוס שני וכמה כת"י רש"י (שתח"י) הד"ה הוא, וישב עשו.